Grau en Antropologia Social i Cultural

Assignatura: Antropologia de l'Educació
Codi: 101253

GUIA DOCENT 2013-2014

1. Dades de l'assignatura

Nom de l'assignatura	ANTROPOLOGIA DE L'EDUCACIÓ
Codi	101253
Crèdits ECTS	6 ECTS
Curs i període en el que s'imparteix	Tercer curs, segon semestre
Horari curs 2013-2014	GRUP 1. Dimarts de 11,30 a 14,30h.
Lloc on s'imparteix	Facultat de Filosofia i Lletres
Llengües	català

Professor/a de contacte

Nom professor/a	Pepi Soto Marata
Departament	Antropologia Social i Cultural
Universitat/Institució	Universitat Autònoma de Barcelona
Despatx	B9-209
Telèfon (*)	
e-mail	pepi.soto@uab.cat
Horari d'atenció	Primer semestre: Per correu electrònic

2. Equip docent

Nom professor/a	Pepi Soto Marata
Departament	Antropologia Social i Cultural
Universitat/Institució	Universitat Autònoma de Barcelona
Despatx	B9-209
Telèfon (*)	
e-mail	pepi.soto@uab.cat
Horari de tutories	Segon semestre. Dimarts de 9,30 a 11,30 – Dijous (prèvia cita) de 10,30 a 11,30

3.- Prerequisits

(prerequisits oficials i/o coneixements necessaris per a seguir correctament l'assignatura)

No hi ha prerequisits per cursar aquesta assignatura.

4.- Contextualització i objectius formatius de l'assignatura

Es tracta d'una assignatura obligatòria que està programada pel segon semestre del tercer curs del Grau en Antropologia Social i Cultural. Els estudiants que la cursin ja disposaran de coneixements bàsics sobre l'Antropologia Social i Cultural, els seus conceptes clau, els camps clàssics d'estudi, la història de la disciplina o la formació tècnica i metodològica, com per encarar assignatures més especialitzades en àmbits de recerca teòrica i etnogràfica de l'Antropologia Social, d'aprofundiment i de caràcter obligatori, que els ha de facultar per optar a les mencions de quart curs del Grau.

L'Antropologia de l'Educació és una assignatura de 6 ECTS obligatoris que forma part, juntament amb unes altres quatre assignatures, de la matèria *Àmbits temàtics generals de l'Antropologia*. Els objectius generals d'aquesta matèria orientats a l'assignatura són:

a) conèixer el desenvolupament de la teoria antropològica i l'anàlisi de la diversitat cultural pel que fa als sistemes educatius,
b) aplicar el saber socioantropològic en el camp de l'educació per a la identificació i l'estudi de la realitat sociocultural actual i
c) familiaritzar-se en la crítica de supòsits, conceptes i teories amb els que les disciplines socials han tractat alguns aspectes del domini de l'Antropologia de l'Educació.

Els objectius generals de l'assignatura *Antropologia de l'Educació* són:

1. Conèixer l'origen, l'evolució i els principals desenvolupaments de l'antropologia de l'educació.
2. Aprofundir en els conceptes clau de l'antropologia pel que fa a la dimensió educativa de les cultures humanes.
3. Saber aplicar el marc conceptual del temari, tant a l'anàlisi d'etnografies clàssiques com a l'anàlisi de l'actualitat.
4. Comprendre la complexitat dels processos pels quals esdevenim éssers culturals.

5.- Competències i resultats d'aprenentatge de l'assignatura

Competència	A2.8. Identificar la variabilitat transcultural dels sistemes educatius formals i informals.
Resultats d'aprenentatge	L'estudiant serà capaç de classificar informació etnogràfica relativa als sistemes educatius de les cultures humanes i relatives als sistemes escolars i podrà precisar alguns elements particulars i d'altres elements generalitzables i universals.
Competència	A2.9. Conèixer i comprendre la teoria antropològica sobre els processos de socialització i enculturació.
Resultats d'aprenentatge	L'estudiant sabrà definir els conceptes clau del domini de l'antropologia de l'educació, sabrà precisar la relació teòrica entre ells i podrà relacionar-los amb els principals autors de l'antropologia de l'educació i de l'aprenentatge.
Competència	A3.1. Diferenciar entre els conceptes teòrics de l'Antropologia i els conceptes indígenes.
Resultats d'aprenentatge	L'estudiant podrà explicar els sistemes educatius dels grups humans des de la perspectiva de diferents cultures i haurà de ser capaç de posar-los en relació amb el marc teòric de l'antropologia de l'educació, diferenciant-los.
Competència	A4.3. Analitzar teòricament exemples etnogràfics de diversitat cultural en l'àmbit de l'educació.
Resultats d'aprenentatge	L'estudiant podrà discernir amb rigor i sistemàticament els aspectes educatius del contingut de diferents relats etnogràfics, descrivint amb precisió i claredat els bagatges culturals que conformen els contextos generals d'aprenentatge i distingint-los dels sistemes educatius –no escolars-.

Competència	A5. Aplicar el coneixement de la variabilitat cultural i de la seva gènesi per evitar les projeccions etnocèntriques. - A5.10. Identificar les pautes dels grups socials dominants en els models educatius.
Resultats d'aprenentatge	L'estudiant podrà precisar la relació existent entre les propostes educatives escolars i el context social i polític del que formen part i serà capaç de identificar els plantejaments etnocèntrics que ometen la variabilitat o l'esbiaixen, en diferents suports mediàtics i de difusió.
Competència	A6.2. Integrar enfocs interdisciplinaris en l'àmbit de l'educació.
Resultats d'aprenentatge	L'estudiant haurà de ser capaç de precisar algunes interseccions entre dominis teòrics i àmbits de la cultura que permeten comprendre el procés educatiu.
Competència	C1.4. Identificar la utilització de les diferències socioculturals per justificar la desigualtat entre societats i sectors socials.
Resultats d'aprenentatge	L'estudiant podrà precisar els arguments de tipus sociocultural que justifiquen discursos o accions discriminatoris envers algunes poblacions, a partir de l'anàlisi de casos.
Competència	C3.1. Aplicar el coneixement antropològic als problemes socioculturals actuals.
Resultats d'aprenentatge	L'estudiant podrà analitzar i interpretar problemes socioculturals actuals relacionats amb fenòmens educatius, escolars o no escolars i oferir arguments per a la seva comprensió.

Competència	T2. Utilitzar eines informàtiques bàsiques.
Resultats d'aprenentatge	L'estudiant serà capaç d'elaborar amb eines informàtiques textos escrits, mapes conceptuals i esquemes, així com cercar informació que li permeti desenvolupar les tasques encomanades.

Competència	T5. Debatre a partir del coneixement especialitzat adquirit en un context interdisciplinar.
Resultats d'aprenentatge	L'estudiant haurà de participar en debats i reflexions de manera explícita, ordenada i clara i serà capaç de formular perspectives i punts de vista que expressin la seva capacitat de comprensió i la seva predisposició envers el coneixement interdisciplinar.

6.- Continguts de l'assignatura

L'assignatura ofereix la possibilitat d'aprofundir en la comprensió de com s'esdevé subjecte cultural en el sí d'un grup humà i en la rellevància social i política d'aquesta comprensió.

Els humans i les humanes, aprenem a ser membres d'un grup del que formem part des del naixement –i que no triem-, però també aprenem moltes altres coses al llarg de la vida –en contextos i situacions que de vegades podem triar i moltes d'altres no-. Gràcies a la interacció permanent amb el nostre entorn –sigui quin sigui- i les persones que l'habiten –siguin quines siguin-, assolim un conjunt d'habilitats i coneixements que permeten l'adaptació i la supervivència allà on ens trobem. Així doncs, la plasticitat i la capacitat d'aprenentatge caracteritzen la humanitat i els trajectes vitals de totes i cada una de les persones. Aquestes possibilitats i necessitats adaptatives ens predisposen a incorporar representacions del món i dels altres que poden ser de signe molt diferent, però, en tots els casos, configuren models de normalitat, també al nivell de les pràctiques culturals.

L'antropologia de l'educació es centra en la comprensió dels entorns i dels sistemes que permeten la transmissió i l'aprenentatge d'aquests models de normalitat en el sí dels grups humans i investiga la vida en comunitat des d'una perspectiva educativa, també en contextos escolars.

Temari:

1. Cultura i educació. Criança i educació. Enculturació.
2. Els orígens i l'evolució de l'Antropologia de l'Educació a EEUU i a Europa. El cas de l'estat espanyol.
3. L'Antropologia de l'Educació i l'Antropologia de l'Aprenentatge.
4. Transmissió cultural. Adquisició i aprenentatge cultural.
5. Cicle vital, etapes, trànsits, continuïtats i discontinuïtats.
6. Bagatges culturals, expectatives socioculturals i continguts educatius.
7. Agents socialitzadors. Estratègies socialitzadores verbals i no verbals. Pressió cultural.
8. Models de normalitat, aculturació i canvi.
9. De prejudicis, estereotips i racismes.
10. L'escola: institució política i proposta cultural. La dimensió oculta.
11. Migració i diversitat cultural a les aules: infants, joves, docents i famílies.
12. Repensar les possibilitats de transformació de les desigualtats socials.
13. Etnografiar l'educació.
14. Aplicar l'antropologia a l'educació.

7.- Metodologia docent i activitats formatives

(metodologia docent)

Les classes comencen el dimarts 11 de febrer de 2014 i acaben el dimarts 3 de juny de 2014.
Les tres hores setmanals de classe s'organitzen en una única sessió de doble durada que permet resoldre, el mateix dia i en franges temporals no fragmentades, l'aprofundiment temàtic, la discussió crítica i l'anàlisi de casos o situacions.
La dinàmica de treball es planteja participativa a partir de l'exposició de continguts del temari per part de la professora, la preparació de les lectures obligatòries i la reflexió i descripció de casos i/o situacions etnogràfiques en diferents suports, escrits o audiovisuals per part de les estudiants i dels estudiants.
El treball es durà a terme individualment o en petits grups, depenent de les activitats o exercicis que calgui resoldre.
Es farà especial èmfasi en l'aplicació del marc conceptual de l'assignatura a l'anàlisi d'etnografies clàssiques i a l'anàlisi de casos actuals.

TIPUS D'ACTIVITAT	ACTIVITAT	HORES	RESULTATS D'APRENENTATGE
Dirigides		**45hores**	
	Classes teòriques amb suport TIC	25	A2.8, A2.9, A3.1, A4.3, A5.10, A6.2, C1.4, C3.1.
	Classes pràctiques per a l'anàlisi i la discussió de textos i de casos, en petits grups.	20	A2.8, A3.1, A4.3, A6.2, C1.4, C3.1, T5.
Supervisades		**12hores**	
	Exercicis descriptius o d'anàlisi a l'aula.	10	A3.1, A4.3, A5.10, A6.2, C1.4, C3.1, T5.
	Exercicis de reflexió individual a l'aula	2	A2.8, A2.9, A4.3, A5.10, C1.4, C3.1.
Autònomes		**85hores**	
	Lectura, anàlisi de textos, realització d'esquemes i resums	30	A2.8, A2.9, A3.1, A4.3, A5.10, A6.2, C1.4, C3.1, T2.
	Cerca d'informació, preparació de discussions i de presentacions en grup	20	T2, T5.
	Redacció del treball individual	35	A2.8, A2.9, A3.1, A4.3, T2, T5.

8.- Avaluació

L'avaluació està organitzada en tres mòduls.

Mòdul de treballs (40%):

Realització d'un assaig individual sobre un tema d'interès per l'estudiant que s'elaborarà a partir de les lectures teòriques del primer dossier del curs i s'haurà de relacionar amb casos etnogràfics. L'objectiu de l'assaig és precisar algun dels aspectes de l'educació en el sí de les cultures humanes.

La concreció del tema, les lectures i els casos etnogràfics que es treballaran haurà de formalitzar-se per escrit i lliurar-la abans del dia 8 d'abril de 2014, previ acord amb la professora. La data de lliurament del treball serà a primers de maig de 2014 (data per determinar).

Mòdul de participació i presentacions (30%):

L'estudiant haurà de participar en la dinàmica de debat i reflexió de les classes, ja sigui a partir de la preparació prèvia de les discussions –cal fer aportacions concretes-, ja sigui contribuint amb exemples -a partir de la cerca o de la descripció de casos- relacionats amb el tema que s'estigui tractant, ja sigui discutint i elaborant arguments al voltant de casos o situacions que aporti la professora o d'altres estudiants. S'arbitrarà un sistema de control de la participació.

Mòdul de proves escrites (30%):

Es farà una prova escrita final, que es durà a terme el dia 3 de juny de 2014, sobre els dossiers de lectura obligatòria i el temari que s'hagi treballat a classe.

AVISOS IMPORTANTS:

No presentada/No presentat: L'estudiant que el dia **8 d'abril de 2014** no hagi lliurat per escrit la proposta de treball individual, detallada i concreta, previ acord amb la professora, no podrà avaluar-se de l'assignatura i en el seu expedient hi constarà "No presentat".

Faltes d'ortografia: Podeu lliurar els treballs o fer la prova escrita indistintament en català o en castellà però les **faltes d'ortografia**, en qualsevol de les dues llengües, tindran una **penalització de 0,10 punts** per falta.

Reavaluació: NOMÉS es podrà reavaluar la part corresponent a **la prova escrita**.

Nota Final: Les notes del treball individual (40%) i de les participacions a classe (30%) faran **mitja** amb la nota de la prova escrita (30%), **sempre i quan s'hagi superat la prova escrita amb una nota mínima d'un 5.**

ACTIVITATS D'AVALUACIÓ	HORES	RESULTATS D'APRENENTATGE
	8hores	
Presentacions a l'aula	5	A2.8, A2.9, A3.1, A4.3, C3.1.
Una prova escrita individual	3	A2.8, A2.9, A3.1, A4.3, A5.10, C3.1.

9- Bibliografia i enllaços web

BIBLIOGRAFIA OBLIGATÒRIA.
(Dos **dossiers** d'articles teòrics i un d'etnogràfic que caldrà adquirir al Servei de Fotocòpies de la Facultat a l'inici del segon semestre)

Dossier Teòric. 1.

HALL, E. i HALL, M., (1993) "Los sonidos del silencio" a Velasco H.M., (comp) *Lecturas de antropología social y cultural. La cultura y las culturas*. Madrid: UNED, pp.235-248.

SOTO, P., (2011) "Intersecciones entre la antropología de la educación y la antropología del parentesco: una primera aproximación" en Grau, J., Rodríguez, D., y Valenzuela, H. (eds) *ParentescoS. Modelos culturales de reproducción.* Barcelona: PPU, Promociones y Publicaciones Universitarias, S.A, pp. 87-110.

SPINDLER, G., (1993 [1987]) "La transmisión de la cultura" a Velasco Maillo, H.M., García Castaño, F.J., Díaz de Rada, Á., (eds.) *Lecturas de antropología para educadores. El ámbito de la antropologia de la educación y de la etnografía escolar*. Madrid: Trotta, pp.205-242.

Dossier Teòric. 2.

GIROUX, H., (1990 [1988]) "Educación social en el aula: la dinámica del currículum oculto" a *Los profesores como intelectuales. Hacia una pedagogía crítica del aprendizaje*, Barcelona: Paidós, pp.63-86.

SAN ROMÁN, T., (1996) "Retomando marginación y racismo: hipótesis sobre el discurso y su génesis. Anexo al capítulo 7." a *Los muros de la separación. Ensayo sobre alterofobia y filantropía.* Madrid-Bellaterra: Tecnos-UAB, pp.232-242.

WOLCOTT, H., (1993 [1974]) "El maestro como enemigo" a Velasco Maillo, H.M., García Castaño, F.J., Díaz de Rada, Á., (eds.) *Lecturas de antropología para educadores. El ámbito de la antropologia de la educación y de la etnografía escolar*. Madrid: Trotta, pp.243-258.

Dossier Etnogràfic.

BENEDICT, R., (2003 [1946]) "La educación del niño" a *El crisantemo y la espada. Patrones de la cultura japonesa.* Madrid: Alianza Editorial, pp.244-283.

ERNY, P., (1987) "Connaissance du monde et savoir-faire" a *L'enfant et son milieu en Afrique noire.* París: L'Harmattan, pp. 128-160.

ERNY, P., (1988) "Naissance physique et naissance sociale" a *Les premiers pas dans la vie de l'enfant.* París: L'Harmattan, pp.103-166.

EVANS-PRITCHARD, E.E., (1977 [1940]) "El interés por el ganado" a *Los Nuer.* Barcelona: Anagrama, pp.29-65.

KROEBER, T., (2008 [1964]) "Las estaciones de la Luna" a *Ishi, el último de su tribu.* Barcelona: Antoni Bosch editor, pp.15-71.

MALINOWSKI, B., (2001 [1972]) "La magia y el Kula" a *Los argonautas del Pacífico Occidental. Comercio y aventura entre los indígenas de la Nueva Guinea Melanésica.* Barcelona: Península, pp.659-716.

MEAD, M., (1990 [1939]) "Un día en Samoa" i "La educación del niño samoano" a *Adolescencia y cultura en Samoa*. Barcelona: Paidós, pp.48-70.

MEAD, M., (1999 [1982]) "La vida en la montaña", "Una sociedad cooperativa" i "El nacimiento de un niño arapesh" a *Sexo y temperamento en tres sociedades primitivas.* Barcelona: Paidós, pp.21-49.

TURNBULL, C., (2011 [1961]) "La construcción del campamento de Lelo", "El delito de Cephu, el mal cazador" i "El mundo fantástico de los bambuti" a *La gente de la selva.* Santander: Milrazones, pp.69-86, 107-119 i 137-152.

WHITING, B. i EDWARDS, C. (1992 [1988]) "Parents as Teachers and Models of Social Behavior" a *Children of Different Worlds. The Formation of Social Behavior.* Harvard University Press, pp.85-132.

BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA.

APPLE, M.W. (1997 [1986]) *Maestros y textos. Una economía política de las relaciones de clase y de sexo en educación.* Barcelona-Madrid: Paidós-MEC.

APPLE, M.W. (1994 [1982]) *Educación y poder.* Barcelona-Madrid: Paidós-MEC.

BARRY, H., i altres (1993 [1957]) "Una revisión transcultural de algunas diferencias de sexo en la socialización" a *Lecturas de antropología social y cultural. La cultura y las culturas.* Madrid: UNED, pp. 327-332.

BAUMAN, Z. (2013 [2012]) *Sobre la educación en un mundo líquido. Conversaciones con Riccardo Mazzeo.* Barcelona: Paidós.

BAUMAN, Z. (2008) "L'educació en un món de diàspores". *Debats d'Educació*. nº11, Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

BAUMAN, Z. (2007 [2006]) *Els reptes de l'educació en la modernitat líquida.* Barcelona: Arcàdia.

BENEDICT, R., (2003 [1946]) *El crisantemo y la espada. Patrones de la cultura japonesa.* Madrid: Alianza Editorial.

BERNSTEIN, B. (1990) *Poder, educación y conciencia. Sociología de la transmisión cultural.* Barcelona: El Roure.

BOURDIEU, P. (2012 [1979]) *La distinción. Bases y criterios sociales del gusto.* Madrid: Taurus.

BOURDIEU, P. (2005 [1996]) *Sobre la televisión.* Barcelona: Anagrama.

BOURDIEU, P., i PASSERON, J.C. (1977) *La reproducción. Elementos para una teoria del sistema de enseñanza.* Barcelona: Laia.

CAMILLERI, C. (1985) *Antropología cultural y educación*, París: Unesco.

CAVALLI-SFORZA, L. i CAVALLI-SFORZA, F. (1994 [1993]) *Qui som. Història de la diversitat humana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

CUEVAS NOA, F.J. (2003) *Anarquismo y educación. La propuesta sociopolítica de la pedagogía libertaria.* Madrid: Fundación de Estudios Libertarios Anselmo Lorenzo.

CYRULNIK, B. (2002) *Los patitos feos. La resiliencia: una infancia infeliz no determina la vida.* Barcelona: Gedisa.

CHINOSI, L. (2002) *Sguardi di mamme. Modalità di crescita dell'infanzia straniera.* Milano: FrancoAngeli.

CHOMSKY, N. (2012 [2000]) *La (des)educación.* Barcelona: Crítica.

CHOMSKY, N. (2005 [2003]) *L'educació. La millor eina per formar persones lliures i amb criteri*. Barcelona: Columna.

DELORS, J. (1996) *La educación encierra un tesoro*. *Comisión Internacional sobre la educación para el siglo XXI, Informe a la UNESCO*. Madrid: Santillana.

DEVOS, G. (1981) *Antropología psicológica.* Barcelona: Anagrama.

DÍAZ DE RADA, Á. (2010) *Cultura, antropología y otras tonterías.* Madrid: Trotta.

DÍAZ DE RADA, Á. (1996) *Los primeros de la clase y los últimos románticos. Una etnografía para la crítica de la visión instrumental de la enseñanza.* Madrid: Siglo XXI.

ERNY, P., (1988) *Les premiers pas dans la vie de l'enfant.* París: L'Harmattan.

ERNY, P., (1987) *L'enfant et son milieu en Afrique noire.* París: L'Harmattan.

ESQUIROL, J.M. (2005) *Uno mismo y los otros. De las experiencias existenciales a la interculturalidad.* Barcelona: Herder.

ESTEVA FABREGAT, C. (1978) *Cultura, sociedad y personalidad*. Barcelona: Anthropos.

EVANS-PRITCHARD, E.E., (1977 [1940]) *Los Nuer.* Barcelona: Anagrama.

FEIXA, C. (1993) *La joventut com a metàfora*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

FIGIEL, S. (1999) *L'indret d'on venim.* Barcelona: La Magrana.

FONS, V. (2002) *Records d'una escola de fusta. La trajectòria migratòria i educativa dels guineans a Catalunya*. Barcelona: Ceiba Edicions.

FREIRE, P. (1973) *Education for Critical Consciousness*. Nova York: Seabury Press.

GALEANO, E. (2003) *Patas arriba. La escuela del mundo al revés*, Madrid: Siglo XXI.

GARCÍA AMILBURU, M. (1996) *Aprendiendo a ser humanos. Una antropología de la Educación.* Pamplona: Ediciones de la Universidad de Navarra.

GARCIA CASTAÑO, J. i PULIDO MOYANO, R.A. (1994) *Antropología de la educación. El estudio de la transmisión-adquisición de cultura*. Madrid: Eudema Antropología.

GARCÍA PASTOR, B. (2009) *'Ser gitano' fuera y dentro de la escuela. Una etnografía sobre la educación de la infancia gitana en la ciudad de Valencia.* Madrid: CSIC.

GIROUX, H.A. (1997 [1992]) *Cruzando límites. Trabajadores culturales y políticas educativas.* Barcelona: Paidós.
GIROUX, H.A. (1990 [1988]) *Los profesores como intelectuales. Hacia una pedagogía crítica del aprendizaje.* Barcelona-Madrid: Paidós-MEC.
GIROUX, H.A. i FLECHA, R. (1992) *Igualdad educativa y diferencia cultural*. Barcelona: El Roure.
GODENZZI, J.C. (1999) "Pedagogía del encuentro. El sujeto, la convivencia y el conocimiento" a *Bulletin de l'Institut Français d'Études Andines*, 28 (3), pp.323-328.
GRAU, J., RODRÍGUEZ, D., i VALENZUELA, H. (eds) (2011) *ParentescoS. Modelos culturales de reproducción.* Barcelona: PPU, Promociones y Publicaciones Universitarias, S.A.
HALL, E.T. (1978) *Mas allá de la cultura.* Barcelona: Gustavo Gili.
HARGREAVES, A. (1996) *Profesorado, cultura y postmodernidad (Cambian los tiempos, cambia el profesorado),* Madrid: Morata.
JOCILES, M.I. (2007) "Panorámica de la antropología de la educación en España: estado de la cuestión y recursos bibliográficos" a *Revista de Antropología Social,* 16, pp.67-116.
JOCILES, M.I. (2007) "La antropología de la educación en España. La impronta de la inmigración y de los intereses académicos" a *Alteridades,* 17 (34), pp.117-133.
JULIANO, D. (1993) *Educación intercultural. Escuela y minorías étnicas.* Madrid: Eudema Antropología.
KAPLAN, A. (1998) *De Senegambia a Cataluña. Procesos de aculturación e integración social*, Barcelona: Fundació La Caixa.
KNIPMEYER, M., GONZÁLEZ BUENO, M. i SAN ROMÁN, T. (1980) *Escuelas, pueblos y barrios: tres ensayos de antropología educativa.* Madrid: Akal.
KROEBER, T., (2008 [1964]) *Ishi, el último de su tribu.* Barcelona: Antoni Bosch editor.
KYMLICKA, W. (1996 [1995]) *Ciudadanía multicultural. Una teoría liberal de los derechos de las minorías.* Barcelona: Paidós.
LEWONTIN, R.C., i altres (1987) *No está en los genes. Racismo, genética e ideología*. Barcelona: Crítica.
LISÓN TOLOSANA, C. (ed.) (2005) *Antropología: Horizontes educativos.* Granada: Universidad de Granada/Universitat de València.
MALINOWSKI, B., (2001 [1972]) *Los argonautas del Pacífico Occidental. Comercio y aventura entre los indígenas de la Nueva Guinea Melanésica.* Barcelona: Península.
MEAD, M., (1990 [1939]) *Adolescencia y cultura en Samoa*. Barcelona: Paidós.
MEAD, M., (1999 [1982]) *Sexo y temperamento en tres sociedades primitivas.* Barcelona: Paidós.
OGBU, J., (1993 [1981]) "Etnografía escolar. Una aproximación a nivel múltiple" a Velasco Maillo, H.M., García Castaño, F.J., Díaz de Rada, Á., (eds.) *Lecturas de antropología para educadores. El ámbito de la antropologia de la educación y de la etnografía escolar*. Madrid: Trotta, pp.145-174.
PÉREZ ALONSO-GETA, P.Mª. (2007) *El brillante aprendiz. Antropología de la educación.* Barcelona: Ariel.
ROCKWELL, E. (Coord.) (1995) *La escuela cotidiana.* México: Fondo de Cultura Económica.
ROCKWELL, E. (1986) ""Etnografía y teoría en la investigación educativa" a *Enfoques (Cuadernos del Tercer Seminario Nacional de Investigación en Educación).* Bogotá: Centro de Investigación de la Universidad Pedagógica, pp. 29-56.
RODRIGO, M. (2006) "Comunicación intercultural: de los prejuicios a la eficacia" a Soto, P. (dir) *Hacia el aula intercultural. Experiencias y referentes.* Madrid: MEC, pp.129-152.
RODRIGO, M. (1999) *Comunicación intercultural*, Barcelona: Anthropos.
ROGOFF, B. (1993 [1990]) *Aprendices del pensamiento. El desarrollo cognitivo en el contexto social.* Barcelona: Paidós.
SAN ROMAN, T. (1996) *Los muros de la separación. Ensayo sobre alterofobia y filantropía*. Madrid-Bellaterra: Tecnos i UAB.
SAN ROMAN, T., CARRASCO, S., SOTO, P. i TOVÍAS, S. (2001) *Identitat, pertinença i primacia a l'escola. La formació d'ensenyants en el camp de les relacions interculturals,* Bellaterra: Publicacions d'Antropologia Cultural UAB, nº17.
SAN ROMÁN, T., DIAO, A., BARRY, A., CAMARA, M. (2004) *Sueños africanos para una escuela catalana.* Bellaterra-Barcelona: UAB-Ceiba Edicions.
SANTAMARIA, E. i GONZÁLEZ PLACER, F. (coords.) (2003 [1998]) *Contra el fundamentalismo escolar. Reflexiones sobre educación, escolarización y diversidad cultural.* Barcelona: Virus.

SOTO, P. (2013) "¿Dónde está la educación? La dimensión educativa de la cultura en las etnografías no específicamente educativas. Una propuesta de análisis" a *Actas del III Congreso Internacional sobre Etnografía y Educación.* Madrid: CSIC. Publicación en línea (próxima aparición).

SOTO, P. (2011) "Intersecciones entre la antropología de la educación y la antropología del parentesco: una primera aproximación" en Grau, J., Rodríguez, D., y Valenzuela, H. (eds) *ParentescoS. Modelos culturales de reproducción.* Barcelona: PPU, Promociones y Publicaciones Universitarias, S.A, pp. 87-110.

SPINDLER, G., (1993 [1987]) "La transmisión de la cultura" a Velasco Maillo, H.M., García Castaño, F.J., Díaz de Rada, Á., (eds.) *Lecturas de antropología para educadores. El ámbito de la antropologia de la educación y de la etnografía escolar*. Madrid: Trotta, pp.205-242.

SPINDLER, G. D. (Ed.) (1987) *Education and Cultural Process. Anthropological Approaches. Second edition.* Illinois: Waveland Press.

SPINDLER, G. (ed) (1980) *The Making of Psychological Anthropology*. Berkeley: University of California Press.

STEINER, G. i LADJALI, C. (2005) *Elogio de la transmisión. Maestro y alumno.* Madrid: Ediciones Siruela.

TODOROV, T. (2008 [1995]) *La vida en común. Ensayo de antropología general.* Madrid: Taurus.

TODOROV, T. i altres (1988*) Cruce de culturas y mestizaje cultural*. Madrid: Júcar.

TURNBULL, C., (2011 [1961]) *La gente de la selva.* Santander: Milrazones.

VELASCO MAILLO, H., (comp.) *Lecturas de antropología social y cultural. La cultura y las culturas*, Madrid: UNED.

VELASCO MAILLO, H., DÍAZ DE RADA, A. (1999 [1997]) *La lógica de la investigación etnográfica. Un modelo de trabajo para etnógrafos de la escuela.* Madrid: Trotta.

VELASCO MAILLO, H., GARCÍA CASTAÑO, F.J., DÍAZ DE RADA, A. (1993) *Lecturas de antropología para educadores. El lugar de la antropología de la educación y de la etnografía escolar.* Madrid: Trotta.

VV. AA. (2005) *Actas de la I Reunión Científica Internacional sobre Etnografía y Educación.* Valencia: Germania.

VV.AA. (2013) *Actas del III Congreso Internacional sobre Etnografía y Educación.* Madrid: CSIC. Publicación en línea (próxima aparición).

WHITING, J. i CHILD, I. (1953) *Child training and personality: a cross-cultural study*. New Haven: Yale University Press.

WHITING, B. i EDWARDS, C. (1992 [1988]) *Children of Different Worlds. The Formation of Social Behavior.* Harvard University Press.

WHITING, J. i WHITING, B., (1975) *Children of Six Cultures: A Psycho-Cultural Analysis.* Harvard University Press.

WILLIS, P. (1981) "Cultural Production is Different from Cultural Reproduction is Different from Social Reproduction is Different from Reproduction" a *Interchange*, vol. 12, (2-3), pp.48-67.

WILLIS, P. (1988 [1977]) *Aprendiendo a trabajar. Cómo los chicos de clase obrera consiguen trabajos de clase obrera*. Madrid: Akal.

WOLCOTT, H. F. (1993 [1985]) "Sobre la intención etnográfica" a Velasco Maillo, H., García Castaño, F.J. y Díaz de Rada, A. (Eds.) *Lecturas de antropología para educadores. El ámbito de la antropología de la educación y de la etnografía escolar.* Madrid: Trotta, pp. 127-144.

WOLCOTT, H. (1993 [1974]) "El maestro como enemigo" a Velasco Maillo, H., García Castaño, F.J. y Díaz de Rada, A. (Eds.) *Lecturas de antropología para educadores. El ámbito de la antropología de la educación y de la etnografía escolar.* Madrid: Trotta, pp. 243-258.

WOLCOTT, H.F. (1987 [1982]) "The Anthropology of Learning" en Spindler, G. D. (Ed.) *Education and Cultural Process. Anthropological Approaches. Second edition.* Illinois: Waveland Press, pp. 26-52. Traducción del original: Esther Prats Ollero (2008).

WOODS, P. (1987 [1986]) *La escuela por dentro. La etnografía en la investigación educativa.* Barcelona-Madrid: Paidós-MEC.

WOODS, P., HAMMERSLEY, M. (1995) *Género, cultura y etnia en la escuela. Informes etnográficos.* Barcelona: Paidós.